

Verslag Zenitdialoog – Gestandaardiseerde toetsen 13/12/2017

De stellingen en standpunten die zijn opgenomen in dit verslag zijn een weergave van de Zenitdialoog en zijn geen Vlor-standpunten.

1 Inleiding door Katrien Persoons

- Gestandaardiseerde toetsen kunnen op zeer uiteenlopende manieren vorm krijgen. Er zijn veel verschijningsvormen en scenario's (naar doel, consequenties, frequentie van afname, toetsvorm, ...). Heel wat onderwijssystemen, in Vlaanderen maar ook in het buitenland, worstelen met de doelstellingen en de toepassing van gestandaardiseerde toetsen.
- Het debat over gestandaardiseerde toetsen is een geladen debat omdat al heel snel verschillende visies op onderwijs en op kwaliteit van onderwijs naar boven komen. Dit maakt het interessant, want ook fundamenteel.
- Vaak reduceren we het debat ook tot de vraag of we in Vlaanderen een centrale eindtoets/schoolexamen moeten invoeren. We zien dit ook steeds opduiken in de actualiteit. Heel recent nog n.a.v de publicatie van de resultaten van het internationale onderzoek PIRLS. De vaststelling dat Vlaamse leerlingen uit het vierde leerjaar ondermaats presteren voor begrijpend lezen, doet sommigen opnieuw pleiten voor de invoering van centrale examens: een gelijke, voldoende hoge lat voor iedereen (en dus ook eindtermen voor alle leerlingen bindend) waar ook consequenties op vlak van diploma worden aan gekoppeld.

Het debat in Vlaanderen over gestandaardiseerde toetsen is sterk gepolariseerd. Met deze Zenitdialoog willen we nuance en kleur brengen in het zwart-wit denken over gestandaardiseerde toetsen: het gesprek voeden door met een open blik en vanuit onderzoek het thema te benaderen. We moeten hierbij voorbij de karikatuur gaan van centrale examens. Op die manier kan deze Zenitdialoog toekomstige gesprekken in de Vlor en het verdere advieswerk ook mee ondersteunen.

1.1 Recente beleidsontwikkelingen

Vlaanderen heeft een lange traditie van deelname aan internationaal vergelijkend onderwijsonderzoek om de leerprestaties van leerlingen te monitoren (denk bijv. aan PISA, TIMMS, PIRLS).

Recent heeft de Vlaamse Regering een aantal initiatieven genomen om in te zetten op meer gestandaardiseerde toetsen in het leerplichtonderwijs. De initiatieven op vlak van de verplichte, niet-bindende toelatingsproeven (ijkingsstoetsen en instapproef lerarenopleiding) in het hoger onderwijs vallen buiten de scope van de Zenitdialoog.

- n.a.v. OD27 wijzigde het decreet basisonderwijs. Hierin staat nu (art.44ter):

“Op het einde van het gewoon lager onderwijs neemt de school van elke leerling, vanaf het schooljaar 2017-2018, een gevalideerde toets af voor ten minste twee leergebieden en vanaf het schooljaar 2018-2019 voor ten minste drie leergebieden.

De resultaten van deze toetsafnames zijn gericht op het verkrijgen van informatie op schoolniveau over de mate waarin de leerlingenpopulatie de eindtermen bereikt en ze worden aangewend in het kader van interne kwaliteitszorg. De resultaten kunnen één van de elementen zijn waar de klassenraad rekening mee houdt bij de toekenning van een getuigschrift zoals bepaald in artikel 53”.

Bij de voorbereiding van het advies over OD27 binnen de Vlor kwamen vragen naar boven als:

- Wat moet het doel zijn van deze toetsen?
    - enkel in functie van interne kwaliteitszorg en kwaliteitscontrole op systeemniveau
    - Een van de elementen waarop de klassenraad zich kan baseren voor het uitreiken van een getuigschrift, maar er kan nooit sprake zijn van een rechtstreekse koppeling met het getuigschrift.
  - Wat met de autonomie van de school?
    - Moet een school zelf kunnen kiezen hoe ze haar interne kwaliteitszorg vormgeeft, wat in de feiten ook kan betekenen dat ze geen gebruik maakt van gestandaardiseerde toetsen? Dit gaat uit van het idee: er moet ruimte zijn voor divergentie in/van de praktijk (minderheidsstandpunt binnen Vlor).
    - Of is het aanvaardbaar dat de overheid het gebruik verplicht, maar moet vooral beklemtoond worden dat scholen zelf mogen kiezen welke toetsen ze afnemen? (meerderheidsstandpunt binnen Vlor)
  - Wat gebeurt er met de resultaten?
    - Worden resultaten bekendgemaakt, en dan enkel op geaggregeerd niveau?
- implementeren van een verplichte, niet bindende oriëntatieproef voor leerlingen op het einde van het secundair onderwijs, in casu het exploratie-instrument Columbus

De Vlor is van mening dat er geïnvesteerd moet worden in de het bredere studiekeuzeproces en dat er nooit sprake mag zijn van een verplichte eindtoets. De raad heeft er dan ook altijd voor gepleit dat Columbus een exploratie-instrument zou worden, dat ingebed moet worden in het bredere traject van onderwijsloopbaanbegeleiding.

Beide dossiers en de gesprekken die in dat verband in de Vlor gevoerd zijn, illustreren de actualiteit van het thema en meteen ook al enkele gevoelige punten.

1.2 Context

Het debat over gestandaardiseerde toetsen moet dan ook gezien worden in een bredere context.

1.2.1 Vrijheid van onderwijs

Gegeven de decretale bepalingen, hebben scholen een grote vrijheid om invulling te geven aan onderwijskwaliteit. De pedagogische vrijheid staat in onze grondwet en dat is ook een goede zaak. Het is een belangrijk fundament van ons onderwijs. – “laat duizend bloemen bloeien” (zoals Orhan Agirdag de gekende slogan aanpaste tijdens onze startnamiddag).

Het betekent dat er verschillen zijn tussen scholen en dat deze verschillen ook worden aangemoedigd. Dit vertrekt ook vanuit een vertrouwen aan scholen: in hun beleidsvoerend vermogen en in hun deskundigheid.

Maar er zijn ook de rechten van een kind op goed onderwijs. Moet er niet meer ingezet worden op gelijkgerichtheid in de standaarden die scholen hanteren, in hun toetssysteem? Maar hoe verhoudt dit zich tot deze vrijheid van onderwijs?

1.2.2 Gelijke onderwijskansen

Bovendien stellen we vast: sociale achtergrond blijft impact hebben op de prestaties van leerlingen.

Moeten we daarom niet meer inzetten op een objectieve, meetbare en voldoende hoge gelijke lat voor alle leerlingen? is het een efficiënte manier om de leerprestaties te verhogen op een sociaal faire manier? Of werkt de implementatie net ongelijkheid tussen leerlingen in de hand (door het gebruikte format)?

1.2.3 Kwaliteitszorg

Vraagt de groeiende rol van scholen op vlak van zelfevaluatie, waarbij de inspectie de taak heeft om deze interne kwaliteitszorg te controleren, ook dat er (bijkomend) meer moet ingezet worden op de controle van minimumvereisten waaraan (leerlingen in) scholen moeten voldoen?

Uit PISA blijkt dat er grote verschillen zijn tussen scholen met vergelijkbare leerlingenpopulatie. N.a.v. PIRLS vroeg de minister zich af hoe het komt dat de huidige controlesystemen niet eerder een signaal hebben opgevangen dat het leesniveau zo sterk achteruit gegaan is.

Werken onze huidige knipperlichten?

Waarop moeten scholen aangesproken worden: op hun pedagogische autonomie en verantwoordelijkheid, of op hun effectiviteit, hun leerresultaten?

1.2.4 De vormende functie van onderwijs

Wat is de finaliteit van de school? En hoe verhouden gestandaardiseerde toetsen zich hiertoe?

Maarten Simons en Jan Masschelein wijzen in hun boek ‘De leerling centraal?’ er onder meer op dat we als maatschappij voortdurend proberen te balanceren tussen drie functies van de school: kwalificatie, socialisatie en vorming. Brengen gestandaardiseerde toetsen (of varianten hiervan) deze balansoefening uit evenwicht? Vanuit onderwijs- of schoolpedagogisch perspectief is vooral die vorming ook belangrijk: dit betekent dat ook dat de school niet louter functioneel mag

worden, met het oog op het optimaal realiseren van maatschappelijk inzetbare leerresultaten. Dan wordt de school een lege doos.

Referenties

Agirdag, O. (2017, 22 september). "Laat duizend bloemen bloeien" – Mijn keynote speech voor startdag van Vlor 21/09/2017. Geraadpleegd op 6 december 2017, op <http://www.orhanagirdag.com/blog-nltr/laat-duizend-bloemen-bloeien-mijn-keynote-speech-voor-startdag-van-vlor-21092017>

Duyck, W. (2017, 5 december). Niveau leerprestaties daalt in onderwijs, maar aantal diploma's niet. Alweer een argument voor centrale examens <http://www.wouterduyck.be/?p=1152> (Tweet). Geraadpleegd op <https://twitter.com/wduyck/status/938154618676269056>

Duyck, W. & Van Damme, Dirk (2017, 31 augustus). Vlaanderen heeft een schoolexamen nodig. *De Standaard*, p.36.

Jacobs, D. & Swyngedouw M. (2017, 9 en 10 september). Een goede school mag geen gok zijn. *De Standaard*, p.41.

Penninckx, M., Vanhoof, J. e.a. (2017). *Zicht op leerwinst. Scenario's voor gestandaardiseerde toetsen*. Leuven: Acco.

Penninckx, M., Vanhoof, J. & Van Petegem, P. (2011). *Evaluatie in het Vlaamse onderwijs. Beleid en praktijk van leerling tot overheid*. Antwerpen: Garant.

Simons, M. & Masschelein, J. (2017). *De leerling centraal in het onderwijs?* Leuven: Acco.

Vanhoof, J. & Van Petegem, P. (2017, 1 september). Gestandaardiseerde toetsen ja, centrale examens nee. *De Standaard*, p.34.

Van Damme, D. (2017, 6 december). Hoge kwaliteitsstandaarden zijn cruciaal voor gelijke kansen. Er zijn leraren en inspecteurs die vertrouwelijk toegeven dat ze normen laten zakken omwille van gelijke kansen. Vandaar mijn pleidooi voor centrale examens (Tweet). Geraadpleegd via <https://twitter.com/VanDammeEDU/status/938391516283899905>

Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de beleidsbrief Onderwijs 2017-2018](#), 23 november 2017.

Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de studiekeuze van het secundair naar het hoger onderwijs](#), 28 maart 2013.

Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over Onderwijsdecreet XXVII](#), 26 januari 2017.

Vlaamse Onderwijsraad (2016). [Aan de slag met de exploratietool Columbus. Draaiboek voor scholen secundair onderwijs, versie 2017-2018](#).

Tielemans, K., Vandenbroeck, M., e.a. (2017). *Het Vlaams lager onderwijs in PIRLS 2016. Begrijpend lezen in internationaal perspectief en in vergelijking met 2006*. Geraadpleegd op 6

december 2017, op <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/progress-in-international-reading-literacy-study-girls>

2 Lezing Jan Vanhoof

Prof. Jan Vanhoof is als hoofddocent verbonden aan het Departement voor Onderwijs- en Opleidingswetenschappen (Faculteit Sociale Wetenschappen) van de Universiteit Antwerpen. Recent was hij promotor van het OBPWO-onderzoek 'Scenario's voor leer(winst)monitoring in Vlaanderen: een ontwerponderzoek naar haalbaarheid en wenselijk'. Dit onderzoek vormt de achtergrond voor zijn lezing.

Zie [presentatie](#).

3 Reacties disputanten

Drie disputanten formuleren een aantal eerste reflecties over het thema en de lezing van Jan Vanhoof.

3.1 Rik Smeets

Rik Smeets is scholier en vertegenwoordiger van de Vlaamse Scholierenkoepel.

Het is goed dat Jan Vanhoof de gestandaardiseerde toetsen niet voorstelt als een wondermiddel, maar ook niet als een doemscenario dat Vlaanderen van de ene dag op de andere zal veranderen in Singapore of Korea. Hoewel dergelijke landen hoog scoren in de meeste rankings, kijken de Vlaamse scholieren niet met jaloezie naar de collega's daar, die gebukt gaan onder een versmachtende druk om te presteren op enkele cruciale examenmomenten.

Wanneer met leerlingen gesproken wordt over het nut van evaluatie, benadrukken zij dat evalueren zou moeten dienen om te meten wat leerlingen al kunnen, wat ze bijgeleerd hebben en waar ze nog aan moeten werken. Evaluatie kan ook garanderen dat een diploma waarde heeft: het zorgt ervoor dat scholen weten of de leerling de leerstof beheerst. Het zou goed zijn moest dit evalueren op een zo betrouwbaar mogelijke manier gebeuren. Vandaag stellen we echter grote verschillen vast tussen scholen, en zelfs tussen leerkrachten op één school. De punten lijken vooral een middel om leerlingen te beoordelen, en zijn zeker geen echt juiste indicatie van wat leerlingen kunnen. Gestandaardiseerde toetsen zouden daar verandering in kunnen brengen.

We zien echter ook dat op Vlaamse scholen een sterke puntencultuur heerst, ondanks het feit dat die punten dus niet zo heel veel zeggen. De puntencultuur beheerst ook de mentaliteit van de leerlingen zelf: zaken die niet op punten staan, worden vaak gezien als onbelangrijk.

In zo'n situatie kan het binnenbrengen van gestandaardiseerde toetsen zeker risicovol zijn:

- De toetsen zijn betrouwbaarder, maar daardoor zal er misschien nog meer belang aan gehecht worden.

- Vergelijken wordt makkelijker en dus ook verleidelijker. Tussen leerlingen, maar ook tussen scholen. En als zij afgerekend worden op de prestaties van hun leerlingen, zullen ze hen ook nog meer onder druk zetten om te presteren.
- De lat wordt gelijk gelegd voor iedereen, wat onderwijs op maat moeilijker maakt. Niet iedereen begint immers op dezelfde hoogte.
- Dingen die niet zo eenvoudig te testen zijn in gestandaardiseerde toetsen kunnen ondergesneeuwd geraken.

Veel bedenkingen dus, maar laat dat zeker geen reden zijn om het idee van gestandaardiseerde toetsen meteen in de vuilbak te gooien. Ze kunnen zeker ook nuttige informatie leveren. Er moet wel sterk gewaakt worden over de manier waarop ze ingezet worden. Gestandaardiseerde toetsen moeten gebruikt worden om de leerling zelf te tonen in welke mate de leerstof beheerst is, met als bedoeling het bijsturen van het leerproces tijdens het schooljaar, niet het afstraffen aan het einde van het jaar. Op het einde van de schoolcarrière kunnen ze helpen garanderen dat elk diploma niet alleen op papier even veel waard is, los van op welke school je het behaald hebt.

Experimenteren met gestandaardiseerde toetsen? Ja dus, maar gekoppeld aan een versterkte privacy voor de leerling en een sterke bewaking van de resultaten ervan. Maak een einde aan het klassikaal meedelen van punten of gemiddeldes. Focus 100% op de leerwinst van de individuele leerling, niet op rangschikken en filteren van de groep. Zo kan ervoor gezorgd worden dat gestandaardiseerde toetsen de bestaande puntencultuur niet gewoon versterken, maar net aanleiding kunnen geven tot een mentaliteitsverandering.

3.2 Kaat Delrue

Kaat Delrue is opleidingsdirecteur van de opleiding Bachelor in het onderwijs: lager onderwijs en enkele ban-na-ba opleidingen van de Arteveldehogeschool. Ze is eveneens voorzitter van de Vlor-commissie Diversiteit en Gelijke onderwijskansen.

Samengevat geeft ze twee reflecties mee:

- Gestandaardiseerde toetsing: ja, maar ontwikkelingsgericht. Het onderwerp van vergelijking moeten niet de absolute resultaten op de toetsing zijn, maar wel de evoluties die schoolteams doormaken.
  - Onderwijs is de nagenoeg de enige werkplek waar het personeel het behalen van vooropgestelde doelen niet moet verantwoorden. Het deficit kan gemakkelijk bij de leerling gelegd worden. Met gestandaardiseerde toetsing kan de opdrachtgever of de beleidsmaker een duidelijke norm stellen en ook nagaan in welke mate die norm al of niet wordt bereikt.
  - Maar: toetsing die voor alle leerlingen gelijk is, mag niet leiden tot teaching to the test ('drillen' van leerlingen) of leiden tot concurrentie tussen scholen.
  - Een school moet zich kunnen vergelijken met zichzelf zodat er doelgericht kan ingezet worden op bepaalde knelpunten.
  - Onderwijsleken trekken het debat over onderwijs sterk naar zichzelf toe. Gestandaardiseerde toetsen zouden ervoor kunnen zorgen dat onderwijs het laken naar zich toe trekt.
  - Geen pleidooi om te werken met sterk gestandaardiseerde toetsen.

- Gestandaardiseerde toetsing met de evoluties van schoolteams als onderwerp lijkt een hele goede optie om al de gevaren van ongelijkheid te trotseren en toch de werkpunten bloot te leggen en aan te pakken.
- Bedenkingen vanuit het perspectief van diversiteit en gelijke onderwijskansen van leerlingen
- Gestandaardiseerd toetsen moet leerwinst opleveren voor iedereen: voor de leerling, de leerkracht en voor het hele schoolteam.
  - Hoe kunnen leerlingen met een taalachterstand, taalproblemen deelnemen aan dergelijke toetsen? Zij kunnen niet op basis van een gestandaardiseerde toets beoordeeld worden zoals de andere leerlingen.
  - De momentopnames van de toetsen mogen niet de verdere loopbaan van de leerlingen bepalen. Dan zal de ongelijkheid tussen de beste presteerders en de slechtste presteerders enkel toenemen.
  - Wat vooral van belang is, is dat leerlingen individuele feedback kunnen krijgen en niet hoeven vergeleken te worden met anderen, maar wel met de norm die zou moeten bereikt worden en zodoende ook een feedforward kunnen krijgen. Dan is de vraag: wat moet nog gebeuren, wil je die norm halen?

3.3 Geertrui De Ruytter

Geertrui De Ruytter is directeur van de pedagogische begeleidingsdienst van OVSG.

Ze geeft aan dat ze het eens is met Jan Vanhoof: Vlaanderen heeft inderdaad meer gestandaardiseerde toetsen nodig, maar dan verstandig ingebed. Ze benadrukt het belang van de focus op leerprocessen en op een ontwikkelingsperspectief. Het gaat om 'toetsen om te leren'.

- Om te schetsen wat gestandaardiseerde toetsen kunnen betekenen voor het meso-niveau, verwijst ze naar de OVSG-toets. Dit is een 'alle talenten'-toets. Het is een toets die breed wil evalueren: kennis én vaardigheden en die pen-en-papier toetsen combineert met praktische proeven.
- 98% van de leerlingen van het zesde leerjaar in OVSG-basisscholen nam aan de toets deel voordat de verplichting werd ingevoerd. Nu is de toets opgenomen in de toolkit gevalideerde toetsen waar scholen uit kunnen putten.
  - De belangrijkste motivatie om deze toets te blijven maken en aanbieden ligt in wat de pedagogische begeleidingsdienst (PBD) bovenop deze toets doet. In de communicatie benadrukt de PBD consequent het belang van de toets voor interne kwaliteitszorg. De toets kan en mag niet als eerste doel hebben de leerlingen te oriënteren, kan en mag niet de plaats bezetten die het oordeel van de klassenraad toekomt. Het is dus duidelijk geen high-stakes toets.
  - De PBD ondersteunt scholen om planmatig met de resultaten aan de slag te gaan. Er is hiervoor heel wat materiaal ontwikkeld. Dit moet stimuleren tot leren en ontwikkelen: door leraren en door scholen. Dat veronderstelt leerbereidheid, reflectie en zelfreflectie bij individuele leraren, maar meer nog bij schoolteams.

- Gebruik van de toetsen past ook in het ROK.
- Hoe kunnen gestandaardiseerde toetsen ons helpen op macroniveau? En wie moet er uit leren?
- Het eerste doel van PIRLS, PISA, ... is internationale vergelijking. Het gaat om steekproeven van scholen, niet om populatiegegevens. De scholen krijgen weliswaar een feedbackrapport, maar het eerste doel blijft bij de overheid liggen: namelijk zicht krijgen op hoe bepaalde leeftijdsgroepen globaal presteren.
  - Uit de data kan een schat van informatie gehaald worden, waar beleid mee kan onderbouwd worden. Maar hierin schuilt ook een grote valkuil: dat we uit de harde informatie en de scherpe analyses veel te snel conclusies trekken en onmiddellijk overgaan tot besluitvorming. Dan wordt er niet geleerd op macroniveau. Deze leerkansen op macroniveau mogen we niet laten liggen.
  - Om wat voor gestandaardiseerde toets het ook gaat (periodieke peilingen, TIMMS, PISA of PIRLS ...), de resultaten van die toets moeten altijd gebruikt worden als vertrekpunt van leren en aan dit leerproces moet voldoende tijd, belang en genoeg gewicht gegeven worden. Er liggen leerkansen voor vele actoren: voor de makers van eindtermen en leerplannen, voor lerarenopleiders en zeker voor de PBD.
- Wat met gestandaardiseerde toetsen op microniveau?
- zie voorstel van decreet over een format en procedure om de eindtermen in het basisonderwijs en het secundair onderwijs te vernieuwen en het recente advies van de Vlor hierover. Daarin is sprake van doelen voor de basisgeletterdheid van leerlingen. Dit zijn doelen die elke leerling individueel moet bereiken.
  - Hoe zal het oordeel over het bereiken van die doelen tot stand komen? Ooit zal de vraag komen of we dat zullen meten met een gestandaardiseerde toets.
  - De visie op het gebruik van de OVSG-toets kan inspirerend zijn, namelijk dat bij het evalueren van leerlingen de gegevens van de OVSG-toets steeds naast de schooleigen gegevens moeten worden gelegd. De OVSG-toets kan nooit een alleenstaande norm zijn voor het al dan niet toekennen van een kwalificatie.

Gestandaardiseerde toetsen verstandig inbedden, op élk niveau (macro-meso-micro), wil zeggen dat er rond/na de toets altijd nog tijd en ruimte moet zijn voor oordeelsvorming, voor een proces waarin alle betrokken onderwijsmensen hun wijsheid samen leggen om tot een besluit te komen

3.4 Debat met het publiek

Om het debat op gang te brengen en te structureren, werden volgende vier stellingen voorbereid:

- stelling 1: Als gestandaardiseerde toetsen echt toetsen wat leerlingen moeten kunnen/kennen, dan is teaching to the test net het onderwijs dat we willen.
- stelling 2: Ik vind dat ook scholen secundair onderwijs in de toekomst verplicht moeten worden om een gevalideerde toets (of toetsen) bij elke leerling af te nemen.
- stelling 3: Het is noodzakelijk dat het resultaat van de onderwijsvrijheid door de overheid gemonitord wordt door gestandaardiseerde toetsen, aanvullend op het kwaliteitstoezicht van de inspectie.

- stelling 4: Er moet verder onderzocht worden of Vlaanderen nood heeft aan een schoolexamen (eindtoets high-stakes) omdat dit een efficiënte manier kan zijn om de leerprestaties van alle leerlingen te verhogen.

De tijd liet niet toe om alle vier stellingen te behandelen. Enkel de twee eerste kwamen aan bod.

3.4.1 Eerste stelling

Enkele elementen uit de discussie:

- Kunnen gestandaardiseerde toetsen echt toetsen wat leerlingen moeten kunnen/kennen? Als hieraan voldaan kan worden, dan is het antwoord “ja” op de stelling. Maar is dat wel zo?
- Pedagogische projecten zijn veel ruimer dan wat getoetst kan worden, maar er moet zo ver mogelijk gegaan worden in wat bespreekbaar en evalueerbaar is. Er zijn bijv. ook toetsen die aspecten van creativiteit in kaart kunnen brengen.
- Het is onmogelijk om alles dat belangrijk is in onderwijs te meten. Er zijn heel wat gestandaardiseerde toetsen ontwikkeld, maar is alles wel toetsbaar?

3.4.2 Tweede stelling

Enkele elementen uit de discussie:

- Een deelnemer geeft aan dat zijn organisatie geen voorstander is van verplichte gestandaardiseerde toetsen voor het basisonderwijs en bijgevolg ook niet voor het secundair onderwijs.
- Het is praktisch onhaalbaar om op het einde van het secundair onderwijs gestandaardiseerde toetsen uit te werken voor alle opleidingen van het secundair onderwijs. In het basisonderwijs is er slechts 1 set eindtermen met vijf leerplannen. In het secundair onderwijs zijn er tientallen studierichtingen.
- Het moment van afname is belangrijk. Dat kan niet enkel op het einde van de opleiding. Er zijn voldoende relevante tussentijdse momenten waarop dit kan (vb. einde eerste graad).
- Voor arbeidsmarktgerichte opleidingen nemen een aantal sectoren nu al initiatieven om te testen of leerlingen de arbeidsmarktgerichte competenties onder de knie hebben. Hieraan wordt dan een bijkomend certificaat gekoppeld.
- Het volstaat niet om gestandaardiseerde toetsen ter beschikking te stellen van scholen. Het is belangrijk dat dit gebeurt in een traject waarbij ze, indien nodig, ondersteund kunnen worden.